

RELATIONSHIP BETWEEN RELIGIOUS EDUCATION AND SOCIO-CULTURAL ENVIRONMENT: THE CASE OF ALBANIA

Adil Kutlu*

*Lecturer at Beder University, PhD Candidate at European University of Tirana, Albania
E-mail: akutlu@beder.edu.al

Abstract

Socio-cultural factor is a very important factor in the people life, which influences their faith, way of thinking and the way they see the events happening around them. Individual from the beginning of their life always is in contact with different groups starting from their family, friends and neighbours till the institutions of their state from where they learn their traditions. Due to this contact the individual learns the basic properties regarding language, tradition, religion and morality of the culture they belong to.

It is widely accepted that religion is one of the basis of culture and that it gives shape to the way of living and the way of thinking of different societies. Also if the education of the believed religion is given in the environment of their own socio-cultural will affect the individual positively and will make it easier for them to learn the basic properties of society.

One of the ancient peoples of the Balkans, Albanians, have started accepting Islam in an increasing mode from the beginning of the mid 15th century. For the people to learn their new religion Ottoman Empire founded a lot of religious schools in the region. In today's Albanian region these schools seemed that had lost their function with the leaving of Ottomans in 1913. With the periods following 1913 with all the trials and hardships that they passed today they continue to give education under the jurisdiction of Albanian Education Ministry.

The purpose of this study is to use the example of Albania on how the education of individuals own religion given in the socio-cultural environment will positively affect the way of thinking, behaviours and social harmony.

This study will try to explain the relationship between religion education and the socio-cultural environment by using the scanning method and information taken from written sources like journals and books.

Keywords: Religious education, madrasa, Albania, socio-cultural environment.

DİN EĞİTİMİ VE SOSYO-KÜLTÜREL ÇEVRE İLİŞKİSİ: ARNAVUTLUK ÖRNEĞİ

Özet

İnsanın hem inanç ve düşünce biçiminin, hem de hadiselerle bakış açısının şekillenmesinde sosyo-kültürel çevrenin önemli etkisi bulunmaktadır. Birey, doğumundan itibaren ailesinden başlayarak akraba ve komşularına, gelenek ve göreneklerinden vatandaşı olduğu devletin kurumlarına kadar birçok sosyal grupla temas halinde yaşamaktadır. Bu temas sayesinde fert, mensubu olduğu toplumun dil, örf, âdet, dinî inanç ve ahlâkî değerler gibi kendi kültürüne ait temel özellikleri öğrenmektedir.

Kültürün temel unsurları arasında kabul edilen dinin toplumların yaşam tarzlarına ve düşünce yapılarına tesir ettiği de bilinen bir husustur. İnanılan dinin eğitiminin ferdin kendi sosyo-kültürel çevresinde verilmesi de onu olumlu yönde etkileyerek toplumuna ait temel özellikleri benimsemesini kolaylaştırır.

Balkanlar'ın kadim milletlerinden olan Arnavutların 15. yüzyılın ikinci yarısından itibaren İslam dinine girişleri artarak devam etmiş, halkın yeni dinlerini öğrenmesi için Osmanlı tarafından bölgede mektep, medrese ve külliyeler kurulmuştur. Bugünkü Arnavutluk topraklarında da bu amaçla kurulan mektep ve medreseler 1913 yılında Osmanlı'nın bölgeden ayrılmasıyla fonksiyonunu yitirmeye başlamıştır. Sonraki dönemlerde değişik badirelerden geçen medreseler bugün Arnavutluk Millî Eğitim Bakanlığı çatısı altında faaliyetlerine devam etmektedir.

Bu çalışmanın amacı, din eğitiminin sosyo-kültürel ortamda verilmesinin bireyin bakış açısını, davranış tarzını ve toplumsal harmoniyi olumlu yönde destekleyeceğinin Arnavutluk örneğiyle ortaya konulmasıdır.

Çalışmamızda tarama metodu kullanılmış olup, konuyla alakalı dergi, kitap gibi yazılı kaynaklardan elde edilen bilgiler kullanılarak din eğitimi ile sosyo-kültürel çevre arasındaki ilişki izah edilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Din eğitimi, medrese, Arnavutluk, sosyo-kültürel çevre.

1. GİRİŞ

Hayatını tek başına sürdürmesi mümkün olmayan insanın toplumlar halinde yaşaması, onun fitratının bir gereği olarak düşünülmektedir. Çünkü sosyal bir varlık olan insanın varlığını ve hayatını devam ettirmesi ancak bir grup içerisinde yaşamasıyla mümkündür. Bu açıdan bakıldığında toplum denince, ihtiyaçlarını temin etmek için başkalarıyla etkileşen ve onlarla ortak bir kültürü paylaşan çok sayıda insan tarafından oluşturulan teşkilat ve ilişkiler ağı anlaşılır (Türkkahraman, 2009, s. 26).

İnsanın temel ihtiyaçlarının karşılanması adına toplumlar tarafından farklı işlevlere sahip kurumlar oluşturulmuştur. Gordon Marshall'a göre kurum, "bir toplumun temel kaygıları ve faaliyetlerini düzenleyen ve toplumsal ihtiyaçlarını (düzen, inanç ve üreme ihtiyaçları gibi) karşılayan tüm yapısal bileşenlerini karşılamaktadır. Hem Herbert Spencer hem de Talcott Parsons toplumsal kurumu tam da bu anlamda, bir organizma ya da işleyen bir sistem olarak toplum düşüncesinin merkezine yerleştirerek kullanmışlardır" (Marshall, 1999, s. 438).

Sosyolojik ve antropolojik veriler geçmişten günümüze kadar karşılaşılan bütün toplumlarda aile, eğitim, ekonomi, siyaset, din gibi kurumların varlığını göstermektedir. Bütün toplumlarda şekil bakımından birbirlerine benzer bir biçimde kurumsallaşmış bu tür yapılar bulunmaktadır (Türkkahraman, 2009, s. 30). Toplumların vazgeçilmez unsurları olarak kabul edilen bu temel kurumlar farklı fonksiyonlar ifa etmektedirler.

Sosyal bir realite olan ve başlangıç tarihi ilk insana kadar dayanan din, toplumların yaşam tarzlarına ve düşünce yapılarına tesir eden önemli bir unsurdur. Din, insan fitratına yerleştirilen inanma duygusunun bir tezahürü olarak, ferdin gerek iç âlemine, gerekse sosyal hayatına da hitap etmektedir (Oruç, 2008, s. 132). Kültürün önemli bir unsuru olarak da kabul edilen din, insanlığın başlangıcından bu yana varlığını devam ettiren ve içerdiği inanç ve ibadet ilkeleriyle daima kültürler üzerinde büyük etkisi görülen bir olgudur (Güven, 2012, s. 933). Din, bireysel ve toplumsal yaşantı açısından önemli bir ihtiyaçtır. İnsanlar bu ihtiyacı karşılamak amacıyla kaynağı ilâhî olsun veya olmasın, her devirde mutlaka bir dine inanmışlardır (Klavuz & Yılmaz, 2009, s. 125).

Bir arada yaşayan insanların hem ortak değer ve kültürünün oluşmasında hem de ahlak anlayışının gelişmesinde inanılan dinin büyük ölçüde belirleyici ve şekillendirici rolü bulunmaktadır (Aşıkoğlu, 1998, s. 45). Aynı zamanda sosyal hayattaki rolüne ilişkin sorularına cevap arayan bireyin müracaat ettiği din, hiçbir fert ve toplumun etkisinden uzak kalamayacağı önemli referans kaynaklarından birisidir (Güven, 2012, s. 933). Ferdin gerek iç âlemine, gerekse sosyal hayatına hitap eden din, tarihin her döneminde olduğu gibi günümüzde de ağırlığını hissettirmeye devam etmektedir.

Kişinin kendisini tanıması yanında, şahsiyetinin oluşup gelişmesine de katkı sağlayan dinin, çeşitli sosyal olaylar karşısında yıpranan insanı olumlu yönde tedavi etme özelliğine sahip olduğu gözlemlenmektedir. İnsanın ve onun oluşturduğu toplumun huzur ve mutluluğunun güvencesi konumunda olan din yardımlaşma, dayanışma, adalet gibi birçok sosyal etkinliğe de temel teşkil etmektedir. (Oruç, 2008, s. 134) Kanunların ulaşamadığı yerlerde dahi insanları bilinçlendirip, vicdanları olumlu davranışlarda bulunmaya davet eden din, toplum üzerinde etkin bir unsurdur. Manevi değerler vasıtasıyla toplumu birbirine yaklaştırıp, insanları birarada tutan temel bağlarda dini ve ahlaki ilkelerin payı büyüktür.

Bireyin tutum ve davranışlarını etkileyen sosyal faktörlerden biri olarak kabul edilen eğitim ve öğretim, çocuğa kendi başına ulaşamayacağı bakış, duyuş ve davranış tarzını benimsetme çabasıdır. Bu açıdan

bakıldığı takdirde eğitim kurumları, bir toplumu diğerlerinden ayıran kültürel değerleri, bilgi ve tecrübeleri, sanat ve hünelerleri metodik olarak nesillere öğreten, organizeli sosyal müesseselerdir (Akçay, 2013, s. 105).

İnsanı bir bütün olarak ele alan eğitim, ondaki kabiliyetleri geliştirerek insanı yaşadığı topluma faydalı bir fert haline getirmek için amaçlı ve planlı faaliyetler yürütmektedir. Sorumluluklarının farkında olan ve bunu davranışlarına yansıtan fertlerin yetişmesi din tarafından da önemsenmektedir.

2. DİN EĞİTİMİ VE SOSYO-KÜLTÜREL ÇEVRE

Eğitim kurumlarının ferdin hayatını inşa etme sürecindeki genel rolü dinî ve ahlaki açıdan yetiştirilmesi için de önemlidir. Bilindiği üzere din eğitimi bireysel ve toplumsal yaşantı açısından karşılanması gereken önemli bir ihtiyaçtır. Bu ihtiyacı karşılamak amacıyla insanlar inanılan dinin esaslarını eğitim yoluyla hem kendileri öğrenmek istemişler hem de yetişmekte olan nesillere ve başkalarına öğretmeye çalışmışlardır (Kılavuz ve Yılmaz, 2009,s. 125).

Din eğitiminde çocuğun davranışlarının oluşmasında ve şekillenmesinde çevre de önemli bir etkiye sahiptir. “bireyin, grup veya toplumun biyolojik, toplumsal ve kültürel yaşamını etkileyebilecek dış faktörlerin tümü” (Demir ve Acar, 1997, s. 48), olarak tarif edilen çevrenin, ferdin hem davranışlarının ve düşünce yapısının gelişmesinde, hem de karakterinin ve hadiselerle bakış açısının şekillenmesinde önemli etkisi bulunmaktadır.

Ferdin yaşadığı toplumsal çevre ise, toplumu meydana getiren kurucu bir unsur olarak, kendisini terkip eden insanlara etki eder ve onlar için bir kişilik modeli oluşturur. (Ülken, 1969, s. 64). Bu açıdan bakıldığında toplumun çekirdeğini oluşturan aile, ferdin kişiliğinin temellerinin atıldığı yer olarak, onun çevresinin ilk halkasını oluşturur. Aile, çocuğa toplumun bir üyesi olduğu düşüncesini aşılıyarak toplumsal uyumun gelişme sürecini başlatır, uygun tutum ve davranışlarıyla da çocuğun sosyalleşmesinde onun için iyi bir model olur.

Ferdin dini duygularının ve buna bağlı olarak dini tutum ve davranışlarının gelişiminde ailenin rolü ile ilgili olarak antropoloji, dinler tarihi ve sosyoloji gibi alanlarda yapılan araştırmalar insanlık tarihi boyunca her toplumda ailenin bulunduğu ve en eski ve köklü kurum olan ailenin toplumun temelini oluşturduğunu ortaya koymuştur. Ayrıca ailenin kan bağına dayalı organik bir birlik olmasının yanında hem ekonomik, hem de ilk dini sosyal ünite olduğu ortaya çıkmıştır. Bunun yanında çocuğu ilk yönlendiren, manevi yaşantısını şekillendirecek olan unsurların kazanılmasını sağlayan, ona mensubu bulunduğu toplumun dil, örf, âdet, din gibi kültürel değerlerin temellerini kazandıran yegâne sosyal kurumun aile olduğu görülmüştür (Akçay, 2013, s. 96).

“Durkheim (1858-1917), ailevi sosyo-kültürel unsurların temsil ve nakledildiği en önemli vasıta olarak kabul etmiş, Mallnowski ve Dieter Claessens de çocuğun duygusallığının, düşünce biçiminin, hayata bakış açısının, dilin, törenin ve ahlâkî değerlerin temellerinin ailenin kültürel ve dinî yaşayış düzeyine göre aile ortamında kazanıldığını tespit edildiğini belirtmişlerdir” (Akçay, 2013, 96,97).

İnanılan dinin öğrenilmesi, ferdin tutum ve davranışlarına olumlu yansımaları için de ailede başlayan din eğitiminin, ergenliğin gerçekleştiği okul yıllarında da devam etmesi ihmal edilmemelidir. Dinin insanın davranışlarına yön verebilecek etkiye sahip olduğu bilinen bir gerçektir. Bunun için ferde istendik davranışların kazandırılma sürecinde din eğitimi ve öğretiminin bir plan dâhilinde verilmesi önem arz etmektedir.

“Din eğitimi; din kültürünün verilmesi, din kişiliğinin kazandırılması demektir. Bu işi yapacak olanlar, ailede anne-baba veya onların yerini tutan yakın kişiler, okullarda din dersi öğretmenleri, camilerde din görevlileridir” (Bilgin, 1981, s. 474).

İnsanların sahip oldukları dînî inançlarını eğitim-öğretim yoluyla kendilerinden sonra gelen nesle aktarması tarihi bir realitedir. Nitekim kökleri asırlar öncesine dayanan dinler günümüze kadar ulaşarak, dînî ve ahlaki eğitimin her zaman önemli olduğunu ve bu önemini her zaman koruyacağını göstermektedirler (Yavuz, 1998, s. 60).

Bireyin ihtiyaçları giderilip, yetenekleri geliştirilirken içinde yaşadığı toplumun kültürüne göre doyurulup yetiştirilmesi de önemli bir noktayı teşkil eder. Her toplum, kendinden önce yaşamış nesillerden devraldığı kültürünü sonraki nesillere miras bırakırken yeni katkılarda bulunur. Giderek zenginleşen bu kültürel mirasın içerisinde teknoloji, adetler, gelenekler, değerler, inançlar vb. her şey vardır. Kültürün hem yapıcısı, hem ürünü olan insan, kültür sayesinde yenilenir, gelişir ve kültürünü de geliştirir (Bilgin, 1998, s. 469).

Zamana ayak uydurup kendini geliştirme potansiyeli olan toplumlar sahip oldukları farklı özellikleri sebebiyle birbirlerinden ayrılırlar. Toplamları birbirinden ayıran en önemli vasıfların başında da dil ve din birliği gelmektedir. Aynı duygu, düşünce ve kültürü paylaşan insanlar kendilerine özgü tarih, hukuk ve ahlak

sistemi oluşturup belli bir dini inancı benimserler. Ardından kendilerini diğer toplumlardan ayıran tarih, sanat ve edebiyat anlayışı geliştirerek farklılıklarını ortaya koyarlar. Özetle bir arada yaşayan insanlar din, dil, tarih, hukuk, edebiyat, sanat, ahlak gibi değerlerin birleşmesiyle oluşan ortak bir kültür meydana getirirler (Aşıkoğlu, 1998, s. 45).

Dünyaya gelen her çocuk kendini bu kültürel çevrenin içerisinde bulur ve ömür boyu o kültür içerisinde yoğurularak ait olduğu toplumunun özelliklerini benimser. Sosyalleşme sürecinde olan ferдин kişiliğinin oluşması ve gelişmesine de önemli katkılarda bulunan kültür, bireyi içinde yetiştiği çevreye uygun davranışlarda bulunmaya sevk eder (Yıldırım, 1997, s. 122).

Sosyal bir varlık olan insanın sosyalleşmesinde öğrenme ve öğretme sürecine ihtiyaç duyulur. Bireyin, çevresindeki norm ve değerlere uygun olan davranış biçimlerini öğrenerek tatbik etmesiyle sosyalleşme gerçekleşmiş olur. Sosyalleşmenin en belirgin ölçüsü de, diğer insanları anlamak ve onlara uyum göstermektir (Yıldırım, 1997, s.123).

Heterojen bir yapıya sahip günümüz toplumlarında bütünleşmenin gerçekleşebilmesi için toplumu meydana getiren unsurlar arasında uyum sağlanması önem arz etmektedir.

“Bütünleşme süreçlerine sosyalleştirme (socialisation) süreçleri de denilir. Sosyalleştirme, grupla bütünleşmeyi sağlamak için ferde hedefli ve amaçlı, dış ve iç davranış örneklerinin aktarılmasını sağlayan, belli şahıslar arasındaki bir etkileşim sürecidir. Bu aktarma ile fert, içinde bulunduğu toplum ve kültürün normlarını öğrenerek o toplum ve kültürde kendisine düşen sosyal rolleri yerine getirmesini sağlayacak bilgi, görgü, beceri ve alışkanlıklara sahip olur”(Arslantürk ve Amman, 1999, s. 321,322).

Bütünleşme, toplumu meydana getiren ve birlikte yaşama gerçeği ile karşı karşıya bulunan birey, grup veya kültürler arasındaki uyum ile ilgili bir gerçekliktir. Bu gerçeklik, bireyde sosyal bütünleşmeyi sağlayan değer, norm, tutum ve alışkanlıkların toplum tarafından sosyalleştirilme süreci olarak kabul edilen eğitim sürecinde kazandırılmaktadır. Bireyler, eğitim sürecinde içinde yaşadıkları toplumun öteki unsurlarıyla bir arada yaşamının ve kendilerini bir bütünün parçaları olarak hissetmenin yollarını öğrendikleri gibi, öteki olarak nitelendirilen diğer kültürle aralarına mesafe koyarak onları kendilerinden farklı olarak görüp, dışlamayı da öğrenirler. Sosyalleşme sürecinde edinilen ötekileştirme tutumuna bir de olumsuz tarihi tecrübelerin aktarımı eklenince, aradaki uçurum iyice derinleşmekte, bu tutum düşmanlıkların üretilmesinde en kullanışlı araç haline gelebilmektedir (Karaca, 2012, s. 229).

Berkay'ın dediği gibi, “nasıl ki bir hasta, durumu ve hastalığı hakkında bilgilendirilerek tedavi edilebiliyorsa, sosyal konularda da birey ve gruplara, kendini ve öteki saydıklarını önyargısız tanıyıp kabullenebileceği bir eğitimin sunulması çok önemlidir. Bu noktada ötekini kabullenmenin, anlamının ve birlikte yaşamayı mümkün kılmanın en önemli unsurlarından olan hoşgörü kavramı gündeme gelmektedir...Çağdaş toplumların ve aydınlanmış bireylerin yapması gereken kendi farklılıklarını ötekine dayatmak değil, onun farklılıklarının farkında olmak, onu olduğu gibi kabul etmek ve uzlaşılabilir ortak değerler zemininde iletişim kurarak kendini ifade etmektir. Böyle bir atmosferde kendi zenginliklerini karşı tarafa göstermek daha kolay olabileceği gibi, evrensel barış ve huzur ortamının tesisine daha fazla katkı sağlama imkânı da yakalanmış olacaktır (Karaca, 2012, s.236-237).

3. TARİHİ SÜREÇTE ARNAVUTLUK'TA DİN

Konumuza girmeden önce Arnavutluk siyasi ve dini yapısı ile ilgili kısa bir tarihi bilgi vermek ülkenin toplumsal ve kültürel yapısının daha iyi anlaşılmasına katkı sağlayacaktır.

Tarihi İlirya toprakları olarak anılan bölge 15. yüzyılın ilk çeyreğinde Osmanlı yönetimi altına girmeden önce; kuzeyde Sırp, güneyde ise Bizans güçlerinin etkisi vardı ve her iki bölgede de yerli ve yabancı toprak sahibi olan beyler arasında sürekli bir çatışma söz konusuydu. Bunun nedeni olarak o dönemde Arnavutlar arasında herhangi bir kültürel ya da siyasal birliğin kurulamamış olması gösterilebilir (Bozboru, 1997, s. 29). Eldeki verilere göre dönemin Arnavutluk dinsel yapısı Roma ya da Yunan dinsel inançlarından farklı idi. Onlar hayat veren Güneş'e ve onun oğlu olduğunu düşündükleri Ay'a inanıyorlardı. Kendi inançlarının din adamlarına sahip olmadıkları gibi, inandıkları gücü temsil eden figürsel sembolleri de mevcut değildi. Arnavutluk topraklarına tek tanrılı yeni din olan Hristiyanlığın ilk gelişi M.S. 2. yüzyılda Yunanlılar tarafından bölgeye gönderilen piskoposlar vasıtasıyla olmuştur. Bu yeni din, eski Roma kültürünün hâkim olduğu Arnavutluk topraklarında elverişli bir ortam bulmuştur. Ancak M. S. 7. ve 9. yüzyıllar arasında gerçekleşen Slav istilası sebebiyle bölgede hâkim olan Yunan geleneği alt-üst olmuş ve halk eski kültürel geleneğine geri dönmüştür (Bozboru, 1997, s. 35-36).

Arnavutluk bölgesinde Hristiyanlığın etkin olarak yayılması 9. yüzyıl sonrasında Bizans gücünün bölgede etkinliğini arttırması ile birlikte yeniden başlamış, bu süreçte Güneyli Arnavutlar Ortodokslaşarak günümüze kadar gelmiştir. 12. yüzyılda Roma Katolik Kilisesinin Yunan Ortodoks kilisesine karşı başlattığı savaş,

Katolik Kilisesinin kuzeydeki üstünlüğü ile sonuçlanmış, böylece Arnavut nüfus Kuzeyde Katolik Arnavutlar, güneyde ise Ortodoks Arnavutlar olmak üzere dinsel olarak ikiye bölünmüştür (Bozboru, 1997, s. 36).

Morina'ya göre; Balkanlarda İslam'ın izleri Osmanlı İmparatorluğu'nun bu topraklara gelmesinden daha önce görülmektedir. Erken dönem araştırmaları kanıtıyor ki Etnik Arnavut topraklarının İslam dini ile ilk teması şu yollarla olmuştur:

- 1- Endülüs Devletinin VIII asır boyunca (711 - 1492) İspanya'da hüküm sürmesiyle,
- 2- IX. asrın ikinci yarısında Arapların Sicilya'yı fethetmeleriyle (827-1091),
- 3- XII-XIV. asırlar arasında Haçlılarla Müslümanlar arasında yaşanan savaşlar münasebetiyle,
- 4- Misyonerlik ya da ticaret amacıyla gelen ve doğu ile batı arasında ticaret yapan Araplar münasebetiyle (Morina, 2003, s. 110,111).

Osmanlı Türkleri ile Arnavutların ilk ve kalıcı teması ise 1385 yılında Sultan I. Murat'ın saltanatı döneminde olmuştur. Güney Arnavutluk Toska bölgesinin idarecisi olan Karl Topia, Kuzey Arnavutluk Gega bölgesinin feodal beyi olan II. Balsha'ya karşı mücadelede Türklerden yardım istemiştir. Bu yardımlaşma birçok Arnavut yöneticinin Sultan I. Murat'ın himayesi altına girmeyi kabul etmesiyle sonuçlanmış ve ilişkiler daha da geliştirilmiştir (Morina, 2003, s. 111,112).

Arnavutların İslam Dini ile temasları erken dönemlerde olmasına rağmen Arnavut nüfusun İslamlaşma süreci 15. yüzyılda Osmanlı'nın bölgeye gelmesi ile başlamış ve gelişmiştir. (Pirra, 2003, s. 78). Rexha, Osmanlı döneminde İslam'a geçmenin yavaş yavaş ve gönüllü olarak olduğunu, Osmanlı tarafından bölge halkına herhangi bir baskı ya da şiddet uygulanmadığını, vergi ödemek şartıyla Osmanlı İmparatorluğunda yaşayan tüm Hıristiyanlara Sultan fermanıyla din özgürlüğü garantisi verildiğini ifade etmektedir (Rexha, 2003, s. 72).

Osmanlı yönetimi farklı din ve etnik kökene sahip olan Balkan toplumlarını barış içinde bir arada yaşatma gayreti içinde olmuştur. "Türklerin İslamiyeti kabul ettikten sonra en önemli karakteri haline gelen İslam özellikle Müslüman olmayan halklar üzerinde hâkim olmalarında mühim bir rol oynamıştır. Zira İslam'ın Müslümanlara vaz ettiği kendinden olmayanlara göstermeleri gereken hoşgörü, bahsi geçen bölgelerde kısa sayılacak bir zamanda İslamlaşmayı hızlandırmıştır" (Çağ, 2012, s. 125).

Tebliğ edilmeye başlandığı andan itibaren hızlı bir şekilde yayılan İslam Dini de çok kısa bir zaman dilimi içerisinde geniş bir coğrafyada kabul görmüş, bu yeni dini kabul eden milletlerin hem kültür ve yaşam şekillerinde hem de konuştukları dillerde İslam dininin etkileri görülmeye başlamıştır. İslam dini, Müslüman olan Arnavutların da toplum yapısını etkileyerek, dil ve kültürlerinde önemli değişikliklere yol açmıştır.

4. TARİHİ SÜREÇTE ARNAVUTLUK MEDRESELERİ VE DİN EĞİTİMİ

Osmanlıların Arnavutların yaşadığı topraklarda İslami olarak kurumsallaşmaları Arnavut prenslikleri üzerinde Türk vesayetinin başladığı 14. yüzyılın 80'li yıllarına dayanır. XV. yüzyıla gelindiğinde ise Müslüman Arnavutların uzun zamandan beri etkin unsur olarak yaşadıkları Makedonya'da mektep, medrese, kütüphane açılarak birçok cami, tekke, zaviye gibi İslami sosyal kurumlar inşa edilmiştir. XVI. yüzyıla gelindiğinde ise İslam dini Arnavutluk'un bütün tarihi diyarlarında en etkin din olmuştur (Pirra, 2003, s. 78).

Günümüz Arnavutluk topraklarında bulunan Berat şehrinde 1492 yılında Sultan II.Beyazid zamanında içerisinde cami, medrese, tekke, imaret ve mektep bulunan külliye inşa edilmiştir (Kiel, 2012, s. 58). XVI. yüzyıl boyunca da Arnavutluk'un Elbasan, İşkodra, Gjirokaster, Kavaja gibi diğer büyük şehirlerde de medreseler açılmıştır. Arnavut bölgelerinde kitlesel İslamlaşmaya paralel olarak yayılan İslami eğitim kurumlarının organizasyonunda daha çok Osmanlı eğitim modeli örnek alınmıştır (Shllaku, 2002, s. 35).

Eğitimde bir model olan medreseler asırlar boyunca memleketin din, hukuk ve irfan hayatı için birçok değerli bilgin yetiştirmişlerdir. Osmanlı hâkimiyetine giren bütün büyük şehirlerde kurulan medreseler (Doğan, 1998, s. 412), Arnavutluk'ta da önemli eğitim kurumları olarak bölge halkına uzun yıllar hizmet vermiştir. Ancak 18. yüzyıldan itibaren Osmanlı'nın bazı kurumlarında olduğu gibi eğitim kurumlarında da gerileme başlamıştır. Yapılan reform gayretlerine rağmen medreseler eski şanlı günlerine tekrar döndürülemedi.

1913 yılında Osmanlı'nın Arnavutluk topraklarından ayrılması sonrasında faaliyetlerine devam eden medreseler zamanla fonksiyonlarını yitirmeye başlamıştır. 1920 yılında İstanbul'un işgali ile birlikte dini idare olarak da Osmanlı ile bağları kopan Arnavutluk'ta 1923 yılında İslam Birliği kurulmuştur. 1924 yılında ise fen ve din bilimlerinin beraber okutulduğu yeni bir eğitim modeliyle Tiran Medresesi faaliyete geçmiştir.

28 Kasım 1912 bağımsızlık ilanı sonrası çalkantılı bir döneme giren Arnavutluk, 1945-1985 yılları arasında Enver Hoca tarafından kırk yıl boyunca Marksist-Leninist ideoloji ve Stalinist dikta ile yönetilmiştir. Enver

Hoca, din kavramını yok sayarak 1967'de ülkeyi "dinsiz" devlet ilan ederek tüm dinleri ve aktivitelerini yasaklamıştır. Bununla da yetinmeyen Enver Hoca 1976'da dinsizliği yeni Anavutluk Anayasası'na ekleyerek halkını inanç özgürlüğünden mahrum bırakmıştır (Özkan, 2012, s. 294).

Enver Hoca'nın 11 Nisan 1985 yılında ölmesiyle yönetime Ramiz Alia geçmiştir. Alia döneminde dini konulardaki kuralların takibi gevşetilmiş, daha sonra da dini hayata serbestlik getirilmiştir. Komünist rejimin 1990 yılında yıkılması ile birlikte dini kurumların faaliyetlerine izin verilerek tüm cami, kilise ve diğer dini müesseseler açılmıştır. (Özkan, 2012, s. 310).

Günümüzde Anavutluk İslam Birliğine bağlı olan yedi medrese; Tiran, İşkodra, Elbasan, Durres, Kavaje, Korça ve Berat şehirlerinde faaliyetlerine devam etmektedir. Anavutluk Milli Eğitim Bakanlığı tarafından resmen tanınan medreseler modern imkanları ve donanımlı eğitim kadrolarıyla buldukları şehirlerde takdir toplamaktadırlar.

Anavutluk medreseleri, gerek Anavutluk Eğitim Bakanlığı'nın programına uygun eğitim vererek, gerekse ülkenin kültür yapısını, milli ve manevi değerlerini gözeterek öğrencilerini yetiştirmeye gayret etmektedir. Medreseler, devlet okullarında din eğitimi bulunmaması dolayısıyla aynı zamanda alternatif eğitim imkânı sunmaktadır. Çocuklarının din eğitimi alarak yetişmesini isteyen aileler, sağlanan bu imkan sayesinde evlatlarını kendi kültürel ortamlarında yetiştirme fırsatını elde etmektedirler.

Özellikle orta ve lise çağındaki öğrencilerin kendi kültürel ortamlarından ayrılıp farklı coğrafyalarda din eğitimi almak zorunda kalmaları başta dil, tarih, coğrafya, örf, adet vb. gibi kendi kültürünün temel özelliklerinden uzaklaşarak yabancılaşmasına zemin hazırlamaktadır. Kişiyi hayat tarzı sunan din ve onun eğitimi gibi önemli hususların kişinin şekillenmesinde etkili olan kendi sosyo-kültürel çevresinde verilmesi, ferdi toplumla uyumunu olumlu yönde etkileyecektir.

Medreseler 1990 yılından itibaren orta ve lise seviyesinde din eğitimi vermesine rağmen 2011 yılına kadar Anavutluk'ta yüksek din eğitimi imkânı bulunmamakta idi. İlahiyat sahasında üniversite eğitimi almak isteyen gençler bu amaçlarını gerçekleştirmek için farklı coğrafyalara gitmek mecburiyetinde kalıyor ve yıllarca kendi kültürlerinden uzak yaşıyorlardı. 2011 yılında Beder Üniversitesi bünyesinde açılan İlahiyat Bölümü ile kendi sosyo-kültürel çevrelerinde yüksek din eğitimi alma imkânına kavuşmuş oldular.

5. ARNAVUTLUK'TA SOSYO-KÜLTÜREL HAYAT

Anavutluk Müslümanları ve Hıristiyanları arasında var olan hoşgörü ve tolerans görülmeye değerdir. Dini yasakların uygulanmaya başlandığı dönemde bile birbirlerine ait kutsal mekanları ziyaret ettikleri ve dini ayinlere katıldıkları görülmüştür ve bu durum Anavutluk toplumu için hiç de şaşırtıcı değildir (Özkan, 2012, s. 333). Anavutluk'ta kökleri eskiye dayanan dinler arası diyalog hala yaşatılmaktadır.

Anavutluk'ta 1938 ve 1942 yıllarında yapılan istatistiklere göre nüfusun %69'u Müslüman, %21'i Hıristiyan Ortodoks, %10'u ise Hıristiyan Katolik olarak belirlenmiştir (Özkan, 2012, s. 295). Anavutluk Cumhuriyeti İstatistik Kurumu tarafından 1-21 Ekim 2011 tarihleri arasında gerçekleştirilen nüfus sayımı verilerine göre ülke genelindeki dini dağılımı: %56,70 Müslüman, %2,09 Bektaşî, % 10,03 Katolik, %6,75 Ortodoks, %0,14 Evangelist, %0,07 Diğer Hıristiyanlar, %5,49 İnançlı olduğunu söyleyen, %2,50 Ateist, %0,02 Diğer, %13,79 Beyanda bulunmayan, %2,43 Geçersiz-değersiz olarak açıklanmıştır (İnstituti i Statistikes, 2011, s. 71).

"Anavutluk çeşitli dinlerin ve kültürel zenginliklerin olduğu ülkelerden biridir. Anavutluk'ta din, alevî ve bölgesel gelenekler açısından önem arz etmektedir. Bununla birlikte ulusal olarak din, ayırt edici bir özellik taşımamaktadır. Anavutluk'ta dini fanatizm hiçbir zaman olmamıştır. Dinler arasında aşırı bir ayrıcalık da tespit edilmemiştir. Bundan dolayı, Anavutluk'un büyük kısmında yirminci yüzyılın başından bugüne Müslümanlar ve Hıristiyanlar arasındaki evlilikler normal karşılanmıştır" (Özkan, 2012, s. 295).

Anavutluk'ta devlet kurumlarında ve sosyal hayatta hiçbir şekilde ayırım yapılmamaktadır. Bu durum her dinden ve düşünceden insanın sosyal hayatta her zaman birbiriyle karşılaşabileceği anlamına gelmektedir. Bazen birbirleriyle öğretmen-öğrenci münasebetiyle, bazen birbirlerinin komutan veya amiri olma pozisyonuyla, bazen de birbirlerinin Başbakanı veya Cumhurbaşkanı olma konumuyla aynı topraklarda ve aynı bayrak altında barış içinde yaşamaya devam etmektedirler.

6. SONUÇ

Sosyo-kültürel çevrenin insanların inanç ve düşünce yapılarının şekillenmesinde önemli etkileri görülmektedir. Dünyaya gelen çocuk daha ilk günlerinden itibaren ailesi ve yakınları başta olmak üzere hem örf ve adetleri, hem de birçok farklı grupla iletişim halinde yaşamaktadır. Bu temasla birey, içinde yaşadığı

toplumun dil, din, örf, adet ahlak gibi kendi kültürüne ait temel unsurları öğrenmeye başlar. Kişinin inandığı dinin eğitimini kendi sosyo-kültürel ortamında almasıyla da toplumuna ait temel özellikleri kolayca benimser.

Fıtratının gereği olarak toplumlar halinde yaşayan insan başkalarıyla etkileşerek ortak bir kültür çevresi oluşturur. Grupların ihtiyacına göre kurumsallaşan toplumlarda aile, eğitim, ekonomi, siyaset ve din gibi benzer yapılarla karşılaşılır. Her biri farklı fonksiyonları yerine getiren bu kurumlar ferdin sosyal hayatında yerini almaktadır. Bu kurumların en tesirlilerinden biri de dindir. Mevcudiyeti insan ile başlayan din, içerdiği ilkeler sayesinde kültürler üzerinde de etkin bir tesir icra etmiştir. Ferdin hem iç âlemine, hem de sosyal hayatına hitap eden din, fert ve toplumları daima etkileyen bir konuma sahip olmuştur. Manevi değerler vasıtasıyla toplumu birbirine yaklaştırıp, insanları birarada tutan temel bağlarda dini ve ahlaki ilkelerin payı büyüktür.

İnsanın tutum ve davranışlarına yön veren sosyal faktörlerden olan eğitim kurumu da nesillere toplumun değerlerini öğreten organizeli müesseselerdir. İnsanı bir bütün olarak ele alan eğitim, ondaki kabiliyetleri geliştirerek insanı yaşadığı topluma faydalı bir fert haline getirmek için amaçlı ve planlı faaliyetler yürütmektedir. Sorumluluklarının farkında olan ve bunu davranışlarına yansıtan fertlerin yetişmesi din tarafından da önemsenmektedir. Eğitim kurumlarının ferdin hayatını inşa etme sürecindeki genel rolü dinî ve ahlaki açıdan yetiştirilmesi için de önemlidir.

Çevrenin de çocuğun davranışlarının şekillenmesinde önemli etkisi bulunmaktadır. Toplumun çekirdeği konumunda olan aile, ferdin kişiliğinin temellerinin atıldığı yer olarak, onun çevresinin ilk halkasını oluşturur. Aile, çocuğa toplumun bir üyesi olduğu düşüncesini aşılıyarak toplumsal uyumun gelişme sürecini başlatır ve çocuğun sosyalleşmesinde ona model olur. Bunun yanında çocuğu manevi yaşantısını şekillendirecek olan ve ona mensubu bulunduğu toplumun dil, örf, âdet, din gibi kültürel değerlerin temellerini kazandıran sosyal kurumun aile olduğu söylenebilir. İnanılan dinin öğrenilmesi için ailede başlayan din eğitiminin, ergenliğin gerçekleştiği okul yıllarında da devam etmesi ihmal edilmemelidir.

Bireyin ihtiyaçları giderilerek yetenekleri geliştirilirken kendi toplumun kültürüne göre yetiştirilmesi de önemli bir noktadır. Toplumlar kendilerinden önce yaşamış atalarından devraldığı kültürü sonraki nesillere miras bırakırken yeni katkılarda bulunur. Aynı duygu, düşünce ve kültürü paylaşan insanlar din, dil, tarih, hukuk, edebiyat, sanat, ahlak gibi değerlerin birleşmesiyle oluşan ortak bir kültür meydana getirirler. Dünyaya gelen her çocuk kendini bu kültürel çevrenin içerisinde bulur ve ömür boyu o kültür içerisinde yoğurularak ait olduğu toplumunun özelliklerini benimser.

Kültür, sosyalleşme sürecinde olan ferdin kişiliğinin oluşması ve gelişmesine de önemli katkılarda bulunur. Bireyin, çevresindeki norm ve değerlere uygun olan davranış biçimlerini öğrenerek tatbik etmesiyle sosyalleşme gerçekleşmiş olur. Heterojen bir yapıya sahip günümüz toplumlarında bütünleşmenin gerçekleşebilmesi için toplumu meydana getiren unsurlar arasında uyum sağlanması önem arz etmektedir. Bütünleşme, toplumu meydana getiren ve birlikte yaşama gerçeği ile karşı karşıya bulunan birey, grup veya kültürler arasındaki uyum ile ilgili bir gerçekliktir. Çağdaş toplumların yapması gereken kendi farklılıklarını ötekine dayatmak değil, onun farklılıklarının farkında olmak, onu olduğu gibi kabul etmek ve uzlaşılabilecek ortak değerler zemininde iletişim kurarak kendini ifade etmektir. Bu noktada Arnavutluk Müslümanları ve Hıristiyanları arasında var olan hoşgörü ve tolerans takdire şayandır.

Roma ve Bizans'ın etkisiyle Arnavut nüfus Kuzeyde Katolik, güneyde ise Ortodoks olmak üzere dinsel olarak ikiye bölünmüştür. Arnavut nüfusun İslamlaşma süreci de 15. yüzyılda Osmanlı'nın bölgeye gelmesi ile başlamış ve gelişmiştir. Osmanlı döneminde İslam'a geçmenin yavaş yavaş ve gönüllü olarak olduğu ve Osmanlı tarafından bölge halkına herhangi bir baskı ya da şiddet uygulanmadığı bölge tarihçileri tarafından ifade edilmektedir. Müslümanların kendinden olmayanlara gösterdiği hoşgörü sayesinde bölgelerde kısa sayılabilecek bir zamanda İslamlaşma hızlanmıştır. İslam dini, Müslüman olan Arnavutların da toplum yapısını etkileyerek, dil ve kültürlerinde önemli değişikliklere yol açmıştır.

Müslüman Arnavutların etkin unsur olarak yaşadıkları Makedonya'da mektep, medrese, kütüphane açılarak birçok cami, tekke, zaviye gibi İslami sosyal kurumlar inşa edilmiştir. Günümüz Arnavutluk topraklarında bulunan Berat şehrinde 1492 yılında Sultan II. Beyazid zamanında külliye inşa edilmiştir. Ardından XVI. yüzyıl boyunca da Arnavutluk'un Elbasan, İşkodra, Gjirokaster, Kavaja gibi diğer büyük şehirlerde de medreseler açılmıştır. Eğitimde bir model olan medreseler asırlar boyunca memleketin din, hukuk ve irfan hayatı için birçok değerli bilgin yetiştirmişlerdir. Ancak 18. yüzyıldan itibaren Osmanlı'nın bazı kurumlarında olduğu gibi eğitim kurumlarında da gerileme başlamıştır. Yapılan reform gayretlerine rağmen medreseler eski şanlı günlerine tekrar döndürülemedi. 1913 yılında Osmanlı'nın Arnavutluk topraklarından ayrılması sonrası Arnavutluk'ta 1923 yılında İslam Birliği kurulmuştur. 1924 yılında ise fen ve din bilimlerinin beraber okutulduğu yeni bir eğitim modeliyle Tiran Medresesi faaliyete geçmiştir.

28 Kasım 1912 bağımsızlık ilanı sonrası çalkantılı bir döneme giren Arnavutluk, 1945-1985 yılları arasında yöneten Enver Hoca 1967'de ülkeyi "dinsiz" devlet ilan ederek tüm dinleri ve aktivitelerini yasaklamış, 1976'da dinsizliği yeni Arnavutluk Anayasası'na ekleyerek halkını inanç özgürlüğünden mahrum bırakmıştır. Enver Hoca'nın 11 Nisan 1985 yılında ölmesiyle dini hayata serbestlik getirilmiş, Komünist rejimin 1990 yılında yıkılması ile birlikte de dini kurumların faaliyetlerine izin verilmiştir.

Günümüzde Arnavutluk İslam Birliğine bağlı olan yedi medrese; Tiran, İşkodra, Elbasan, Durres, Kavaje, Korça ve Berat şehirlerinde faaliyetlerine devam etmektedir. Arnavutluk medreseleri, gerek Arnavutluk Eğitim Bakanlığı'nın programına uygun eğitim vererek, gerekse ülkenin kültür yapısını, milli ve manevi değerlerini gözetererek öğrencilerini yetiştirmeye gayret etmektedir. Medreseler, devlet okullarında din eğitimi bulunmaması dolayısıyla aynı zamanda alternatif eğitim imkânı sunmaktadır. Çocuklarının din eğitimi alarak yetişmesini isteyen aileler, sağlanan bu imkan sayesinde evlatlarını kendi kültürel ortamlarında yetiştirme fırsatını elde etmektedirler. Kişiyi hayat tarzı sunan din ve onun eğitimi gibi önemli hususların kişinin şekillenmesinde etkili olan kendi sosyo-kültürel çevresinde verilmesi, feridin toplumuyla uyumunu olumlu yönde etkileyecektir. 2011 yılında Beder Üniversitesi bünyesinde açılan İlahiyat Bölümü ile Arnavut gençlerin kendi sosyo-kültürel çevrelerinde yüksek din eğitimi alma imkânı sağlanmıştır.

Arnavutluk'ta devlet kurumlarında ve sosyal hayatta hiçbir şekilde ayırım yapılmamaktadır. Arnavutlar, aynı topraklarda ve aynı bayrak altında, geliştirdikleri birlikte yaşama kültürüyle barış içinde yaşamaya devam etmektedirler.

KAYNAKÇA

- Akçay, M. (2013). Fetret Dönemi ve İnsanın Dini Sorumluluğu. Ankara: Araştırma Yayınları.
- Arslantürk, Z. ve Amman, M.T. (1999). Sosyoloji/Kavramlar-Kurumlar-Süreçler-Teoriler. İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları.
- Aşıkoğlu, N. Y. (1998). Toplum Hayatımızda Dinin Yeri ve Din Eğitiminin Önemi. C. Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi, Vol.2, No.1, ss. 45-49
- Bilgin, B. (1981). Din Eğitiminin Genel Eğitimdeki Yeri. Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Cilt: 24, Sayı: 1, ss. 469-483
- Bozboru, N. (1997). Osmanlı Yönetiminde Arnavutluk ve Arnavut Ulusçuluğunun Gelişimi. İstanbul: Boyut Matbaacılık, 1997.
- Çağ, G. (2012). "Osmanlıların Balkanları Fethinde İslam Kimliğinin Etkisi/Katkısı", Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 3(2), ss. 125-142.
- Demir, Ö. ve Acar, M. (1997). Sosyal Bilimler Sözlüğü. Vadi Yayınları Ankara.
- Doğan, R. (1999). Osmanlı Eğitim Kurumları ve Eğitimde İlk Yenileşme Hareketlerinin Batılılaşma Açısından Tahlili. Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Volume: XXXVII, Printing House of Ankara University, Ankara, pp. 407-442.
- Güven, M. (2012). Kültürün Bir Unsuru Olarak Din. Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi, Vol.1, No.1, ss. 933-948
- Instituti i Statistikes, (2012). Censusi i Popullsisë dhe Banesave 2011. Tiranë: Adel Print. http://www.instat.gov.al/media/178070/rezultatet_kryesore_t_censuset_t_popullsis_dh_e_banesave_2011_n_shqip_ri.pdf (10.05.2015)
- Karaca, M. (2012). Farklılaşma, Bütünleşme ve Birlikte Yaşama Üzerine (On Differentiation, Integration and Living Together), Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi, 18, ss. 226-238.
- Kerim, Y. (1998). Günümüzde Din Eğitimi. Çukurova Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi Yayınları.
- Kiel, M. (2012). Arkitektura Osmane ne Shqiperi 1385-1912. Klodian Smajlaj (Perkthyes), Shtypur shtypshkronjen Mileniumi i Ri, Tirane.
- Kılavuz, M. A. ve Yılmaz, H. (2009). Örgün ve Yaygın Eğitimde Öğrenenlerin İhtiyaçları Doğrultusunda Din Eğitimi ve Öğretimi. Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi Cilt: 18, Sayı: 2, ss. 123-139)
- Ligj nr. 69/2012. Për Sistemin Arsimor Parauniversitar në Republikën e Shqipërisë. <http://www.arsimi.gov.al/files/userfiles/arkiva/dok-0029.pdf> (10.05.2015)
- Marshall, G. (1999). Sosyoloji Sözlüğü. (çev. Osman Akınhay&Derya Kömürçü), Ankara: Bilgi ve Sanat Yayınları.
- Morina, Q. (2003). E Vërteta dhe Paragjykimet Për Islamit në Botë dhe Ndër Shqiptarët. Muhidin Ahmeti (Ed.), Rreth përhapjes së Islamit ndër shqiptarët in, (pp.109-121). İstanbul: Gelenek.
- Oruç, C. (2008). Din Kişisel Ve Sosyal Bir İhtiyaçtır. Fırat Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi, Vol.13, No. 2, ss. 129-141.
- Özkan, A. (2012). Enver Hoca Döneminde Arnavutluk'ta Din-Devlet İlişkisi. History Studies International

Journal of History, Volume 4, Issue 4, pp. 293-316.

Pirraqu, M. (2003). Roli i Islamit në integrimin e shqipërisë etnike dhe të kombit shqiptar. M. Ahmeti (Ed.), Rreth përhapjes së Islamit ndër shqiptarët in (pp. 75-98). İstanbul: Gelenek.

Rexha, I. (2003). Antagonizmi ndërmjet dy kishave për dominim në tokat e Arbërisë (i hapi rrugë fesë islame). Muhidin Ahmet (Ed.), Rreth përhapjes së Islamit ndër shqiptarët in (pp. 67-73).

İstanbul: Gelenek.

Shllaku, L. (2002). Shkollat Klerikale. Camaj-PIPA, Shkoder.

Tereziu, A. (2010). 16. Yüzyılda Arnavutluk'ta İslam'ın Yayılışı. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Uludağ Üniversitesi SBE

Türkkahraman, M. (2009). Teorik ve Fonksiyonel Açıdan Toplumsal Kurumlar ve Kurumlararası İlişkiler. Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt. 14, Sayı: 2, ss. 25-46.

Ülken, H. Z. (1969). Sosyoloji sözlüğü. MEB. Yay. İstanbul.

Yıldırım, B. (1997). Çocuğun Şahsiyet Gelişiminde Ailenin Yeri ve Önemi Üzerinde Bir İnceleme. Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Sayı 2.